

طولانی در گرفته، اما در یک حالت بازخوردی و ساده‌شده می‌توان گفت مشکلات عمومی دقیقاً آن چیزهایی‌اند که حاکمیت را وادار به مداخله در امور جاری می‌کند. این‌گونه مشکلات نوعاً شامل ویژگی‌هایی قابل توجه‌اند: ارتباط و وابستگی متقابل، ذهنی‌بودن، تغییرپذیری یا پایدار بودن و شکل‌گیری در صحنه جامعه (وحید، ۱۳۸۱: ۲۹۰). در یکی از مشهورترین سخن‌رانی‌های رهبر انقلاب که در تابستان سال ۸۸ ایراد شد، ایشان درباره موضوعات سیاسی مورد توجه افکار عمومی، جریانات دانش‌جویی و نخبه را به اصلی - فرعی کردن مسائل توصیه کردند. شاید این چهارچوب‌بندی یکی از بهترین نمونه‌های نحوه مواجهه رهبری با مشکلات در جمهوری اسلامی باشد؛ غیرخطی بودن مسائل، تغییرات دامن‌دار محیط و پیچیدگی مضاعف معادلات جهانی باعث شده تا سیاست‌هایی بیشتر مورد توجه قرار گیرند تا با توجه به محدودیت منابع و فرصت‌ها (نکته‌ای در دیدار مرداد ۹۰ رهبری با دولت بر آن تأکید شده)، پیامدهایی بزرگ‌تر و وسیع‌تر داشته باشند.

دو ایده «اثر پروانه‌ای» یا «تکیه‌گاه اهرم» که پاره‌ای از تحلیل‌گران برای تبیین چنین موقعیت‌هایی مطرح کرده‌اند، می‌تواند توصیف‌هایی مناسب از وضعیت مذکور باشند (ملک‌محمدی، ۱۳۷۸: ۱۸۴). در این ایده‌ها، تغییری به‌ظاهر کوچک در یک ساختار پیچیده، رفتارهایی بسیار بزرگ را پدید می‌آورد و یا با استفاده از اهرم‌ها و تغییراتی محدود در تکیه‌گاه، می‌توان مشکلاتی بزرگ را از پیش پا برداشت.

البته در پاره‌ای موارد (۱۶ فروردین ۸۱) رهبری نسبت به این که برخی افراد در حال مساله‌سازی در جامعه هستند هشدار داده و ضمن نهی کردن آن‌ها از چنین رفتاری مردم را به هوشیاری در قبال موضوعات کشور فراخوانده‌اند. از سوی دیگر ایشان در مواردی دیگر (۲۲ اردیبهشت ۸۲) خواستار فعال شدن برخی گروه‌ها برای پیگیری مطالبات علمی یا عدالت‌خواهانه شده‌اند که این نکات را ذیل بررسی نقش مثبت یا منفی گروه‌های ذی‌نفع (Interest groups) می‌توان تحلیل کرد.

چشم‌انداز

همان‌گونه که در ترکیب‌بندی تئوری رهبر خدمت‌گزار بیان شد در واقع رهبر در مرحله‌ای از تصمیم‌سازی، به‌شناخت مساله دست می‌یابد، در بازه‌ای دیگر راه حل‌های بدیل را شناسایی، توصیه و ابلاغ می‌کند و در نهایت برای اجرا شدن آن‌ها، ذیل پرورش افراد، ممارست و پیگیری خواهد داشت. چنین رهبری با ایجاد چشم‌انداز، ارتباطدهی و انتقال آن به پیروان و در نهایت توانمندسازی آنان در اجرای آن چشم‌انداز، افق‌های تحول و پایایی ساختار سیاسی را تضمین و تحکیم می‌کند (موسوی، ۱۳۸۸: ۱۴۱).

سال	تعداد مباحث	توضیحات
۱۳۸۲	۶	سال ابلاغ سند
۱۳۸۳	۱۰	
۱۳۸۴	۱۰	برگزاری انتخابات ریاست‌جمهوری دوره نهم
۱۳۸۵	۶	
۱۳۸۶	۴	
۱۳۸۷	۳	
۱۳۸۸	۴	برگزاری انتخابات ریاست‌جمهوری دوره دهم
۱۳۸۹	۴	
۱۳۹۰	۱	تلکون

[منظور از «مباحث» در این‌جا صرفاً کاربرد کلیدواژه نیست]
منبع: www.khamenei.ir

مهم‌ترین و مشهورترین سند سیاستی در ایران، چشم‌انداز ۱۴۰۴ است که در آبان ۸۲ و پس از طی مراحل کارشناسی در دبیرخانه و صحن مجمع تشخیص مصلحت نظام و گروه‌های کارشناسی دفتر رهبری، برای اجرا به رؤسای قوای سه‌گانه وقت ابلاغ شد. شعار اصلی چشم‌انداز این است: «در چشم‌انداز بیست‌ساله، ایران کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل». در تئوری‌های مدیریتی یکی از پایه‌ای‌ترین مباحث، طراحی چشم‌انداز (Vision) و اجرای آن از سوی رهبر است. البته چشم‌انداز جز فرآیندهای مدیریتی شناخته می‌شود و نه خطمشی‌گذارانه، با این وجود از آن‌جا که این دو فرآیند متناظر با یکدیگراند و در اصل چشم‌انداز یک بسته سیاستی به‌حساب می‌آید، می‌توان آن‌را در این مقال مورد بررسی قرار داد. به هر حال چشم‌انداز هم می‌تواند بصیرت‌زا و الهام‌آفرین باشد و هم نمودار توانایی‌های رهبر در تجسم آینده برای فراتر رفتن از وضع فعلی.

چشم‌اندازها سه مراحل زاده‌شدن پیش روی خود دارند: ایجاد، انتخاب محتوا و اجرا که به همین ترتیب نیز اهمیت هر مرحله چشم‌گیرتر و حیاتی‌تر می‌شود. اگر بازه ایجاد چشم‌انداز را اواخر دهه هفتاد، تصویب و ابلاغ آن را سال ۸۲ و اجرای آن‌را، هشت ساله گذشته در نظر بگیریم، جست‌وجو در میان بیانات یا احکام صادره از سوی رهبر معظم انقلاب نشان می‌دهد که میزان کاربرد این واژه دارای روندی ثابت و پایدار بوده است.

یکی از مهم‌ترین بخش‌های عمل کرد رهبر در نسبت با اجرای چشم‌انداز ایجاد هم‌دلی و هم‌افقی میان پیروان و مجریان و مدیران، بر سر اهداف چشم‌انداز است و ایجاد این ارتباط میان‌بخشی، کلیدی‌ترین عامل در تحقق چشم‌انداز توصیف شده است (موسوی، ۱۳۸۸: ۱۵۰). جست‌وجوی واژه چشم‌انداز در گفتار رهبری نشان می‌دهد که ایشان طی هشت سال گذشته بالغ بر ۴۸ بار درباره این موضوع سخن گفته‌اند (۱۵۵ بار این تعبیر به کار رفته است) که با مقایسه آن با میزان کاربرد برخی واژگان دیگر (ترکیب تهاجم فرهنگی در طول ۲۰ سال، ۱۱۶ بار به کار برده شده و یا مهندسی فرهنگی در طول ۷ سال، ۴ بار)، می‌توان درجه اهمیت این موضوع را تشخیص داد. علاوه بر آن سازوکارهای تعبیه شده در مجمع تشخیص مصلحت نظام که زیر نظر رهبری فعالیت می‌کند، باعث شده تا کلیه قوانین کشور - عمدتاً در چهارچوب برنامه‌های توسعه پنج‌ساله - با معیار سند چشم‌انداز مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد و در صورت تداخل به نفع سند مذکور اصلاح شوند.

سیاست‌های کلان

رهبر جمهوری اسلامی ایران مطابق اصل ۱۱۰ قانون اساسی، مسؤولیت تعیین سیاست‌های کلی نظام را بر عهده دارد. این مسؤولیت در بازنگری سال ۶۸ به قانون اساسی افزوده شد و در دهه هشتاد به‌شکلی بارز در خطمشی‌گذاری‌های کشور بازتاب یافت. مجمع تشخیص مصلحت نظام به‌عنوان بازوی مشورتی رهبری در این حوزه عمل کرده و سیاست‌های کلان پس از تنظیم در دبیرخانه، در صحن مجمع بررسی و تصویب شده و برای ابلاغ نهایی به رهبری ارائه می‌گردد. از اواخر دهه هفتاد در حوزه‌هایی مانند برنامه‌های پنج‌ساله، سیاست‌های کلان حوزه‌های مختلف از سوی رهبری به قوای سه‌گانه ابلاغ شده است. آخرین نمونه این ابلاغیه‌های سیاست‌های اشتغال در ۲۸ مرداد ۹۰ و سیاست‌های نظام اداری در ۳۱ فرودین ۸۹ بوده است. یکی از مهم‌ترین امتیازات ابلاغ این سیاست‌ها آن است که به دلیل ناپایداری شرایط مدیریتی در کشور، برگزاری سالانه انتخابات و ناتوانی مدیران در اجرای سیاست‌های جاری، می‌توان با استناد به این سند بالادستی (Top policy) روند اداره کشور را تثبیت و پایدار کرد. اگرچه برخی کارشناسان از رواج چنین نگاهی به رهبری به‌عنوان اقدامی نامتعارف در نسبت با اصل فلسفه سیاسی حکومت در ایران و قانون اساسی یاد کرده‌اند (اشریان، ۱۳۸۹: ۹) و خواستار روشن شدن مرز این

مهم‌ترین سند سیاستی در ایران، چشم‌انداز ۱۴۰۴ است که در آبان ۸۲ و پس از طی مراحل کارشناسی در دبیرخانه و صحن مجمع تشخیص مصلحت نظام و گروه‌های کارشناسی دفتر رهبری، ابلاغ شد. چشم‌اندازها سه مراحل زاده‌شدن پیش روی خود دارند: ایجاد، انتخاب محتوا و اجرا. اگر بازه ایجاد چشم‌انداز را اواخر دهه هفتاد، تصویب و ابلاغ آن‌را سال ۸۲ و اجرای آن‌را، هشت ساله گذشته در نظر بگیریم، جست‌وجو در میان بیانات یا احکام صادره از سوی رهبری نشان می‌دهد که کاربرد این واژه دارای روندی ثابت و پایدار بوده است.